

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

28 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 28 listopada 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Ł.S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z 6 października 2021 r., II Ca 235/21,

w sprawie z powództwa Ł.S.

przeciwko R.C.

o zapłatę,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania i orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Grzegorz Misiurek Paweł Grzegorczyk Dariusz Zawistowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 9 października 2020 r. Sąd Rejonowy w Środzie Wielkopolskiej zasądził od pozwanego R.C. na rzecz powoda Ł.S. kwotę 63 097,28 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, a dalej idące powództwo o zapłatę oddalił.

Sąd Rejonowy ustalił, że decyzją Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2011 r. pozwany został powołany na stanowisko komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w K., które pełnił wcześniej komornik Z.L. Pozwany 18 września 2011 r. podjął czynności mające na celu przejęcie kancelarii od dotychczasowego zastępcy komornika Z.L. Pracownicy kancelarii komorniczej początkowo zajmowali się przede wszystkim porządkowaniem dokumentów, a następnie na polecenie pozwanego przeprowadzano czynności egzekucyjne, rejestrowano nowe sprawy i prowadzono korespondencję z wierzycielami. Wszystkie dokumenty podpisywał pozwany. W kancelarii posługiwano się pieczęcią nagłówkową, a pozwany miał również pieczętę imienną.

W dniu 3 października 2011 r. pozwany polecił D.M. przesłanie do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Łodzi pisma informującego o przejęciu kancelarii zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (dalej: u.k.s.e.). Pod koniec października 2011 r. pozwany zorientował się, że pismo do Prezesa Sądu Apelacyjnego w Łodzi o objęciu przez niego kancelarii nie zostało przesłane w terminie wymaganym przez przepisy. W dniu 26 października 2011 r. pozwany przesłał do Ministerstwa Sprawiedliwości informację o przejęciu kancelarii wraz z protokołem przejęcia. Wskazał, że doszło do przekroczenia miesięcznego terminu na zawiadomienie o tej czynności, ze względu na omyłkę pracownika kancelarii. W okresie od 16 lipca do 10 listopada 2011 r. pozwany tytułem opłat egzekucyjnych pobrał od dłużników kwotę łącznie 63 097,28 zł.

Z pisma Ministerstwa Sprawiedliwości z 26 października 2011 r., skierowanego do Sądu Rejonowego w K., wynikało, że pozwany nie złożył ślubowania. Prezes Sądu Rejonowego w K. wezwał pozwanego do złożenia

wyjaśnień w tej sprawie. Pozwany stwierdził wówczas, że wykonywał jedynie czynności organizacyjne. Usunął z akt 63 postępowań egzekucyjnych oryginały dokumentów oraz ukrywał dokumenty z czterech spraw egzekucyjnych w obawie, że zostanie ujawnione, iż podejmował czynności egzekucyjne. Podczas kontroli przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w K. uzyskano od pozwanego informację, że podejmował czynności egzekucyjne związane z funkcjonowaniem kancelarii komorniczej. W toku kontroli ustalono, że pozwany w okresie od 19 września 2011 r. do czasu przeprowadzenia kontroli wykonywał czynności egzekucyjne.

W decyzji z 10 listopada 2011 r. Minister Sprawiedliwości stwierdził, że powołanie pozwanego na stanowisko komornika sądowego utraciło moc, gdyż przekroczył on miesięczny termin określony w art. 13 ust. 1 u.k.s.e., w którym powinien utworzyć lub objąć kancelarię i poinformować o tym Ministra Sprawiedliwości. Prezes Sądu Rejonowego w K. 7 listopada 2011 r. złożył zawiadomienie o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przez pozwanego przestępstwa z art. 271 § 1 k.k. Zarządzeniem z 8 listopada 2011 r. Prezes Sądu Apelacyjnego w Łodzi wyznaczył asesora komorniczego Ł.S. jako zastępcą komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w K., po odwołanym komorniku Z.L.

Ł.S. objął kancelarię 14 listopada 2011 r. i kontynuował prowadzone postępowania egzekucyjne we wszystkich sprawach egzekucyjnych. Obawiał się nieważności postępowań. Konwalidacja czynności egzekucyjnych dokonana przez Ł.S. polegała na dokonywaniu przez niego ponownie tych czynności. Powód ponownie wysyłał zawiadomienia o wszczęciu egzekucji i dokonywał zajęć. Nie pobierał ponownie od dłużników opłat egzekucyjnych w sprawach, w których opłaty te pobrał już pozwany. Sąd sprawujący nadzór nie nakazał powodowi by zwrócił dłużnikom opłaty egzekucyjne pobrane od nich przez pozwanego R.C. Żaden z dłużników nie zwrócił się do powoda o zwrot pobranych przez niego opłat egzekucyjnych. R.C. podejmując czynności egzekucyjne w części spraw nie wyzwał wierzycieli o zaliczki na wydatki. Po objęciu kancelarii przez Ł.S. przychodziły faktury do zapłaty za powyższe czynności, które Ł.S. regulował nawet ze swoich prywatnych pieniędzy.

Sąd pierwszej instancji ocenił, że postępowanie dowodowe wykazało, iż pozwany podejmował czynności egzekucyjne zastrzeżone ustawą dla komornika, nie będąc do tego uprawnionym, w tym w okresie od 16 września 2011 r. do 14 listopada 2011 r. pobierał od dłużników opłaty egzekucyjne. Pozwany nie kwestionował, że w tym okresie pobierał opłaty egzekucyjne. Nie kwestionował też załączonych do pozwu, sporządzonych przez niego dokumentów księgowych, wskazujących pobrane opłaty egzekucyjne. Z dokumentów tych wynikało, w których sprawach, kiedy i w jakich wysokościach pozwany pobrał opłaty egzekucyjne.

Brak uprawnień pozwanego do podejmowania czynności egzekucyjnych został stwierdzony w prawomocnym wyroku Sądu Rejonowego [...] we W., którym R.C. został uznany winnym między innymi tego, że w okresie od 19 września 2011 r. do 14 listopada 2011 r. działając czynem ciągłym, z góry powziętym zamiarem, jako funkcjonariusz publiczny, będąc powołany decyzją Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2011 r. na stanowisko Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w K., nie dopełnił ciążącego na nim obowiązku poprzez niezgłoszenie Ministrowi Sprawiedliwości o objęciu Kancelarii i nie złożył ślubowania przed Prezesem Sądu Apelacyjnego w Łodzi, a następnie przekroczył swoje uprawnienia w ten sposób, że wbrew przepisom ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, nie będąc do tego uprawnionym podejmował czynności egzekucyjne, w trakcie których posługiwał się nielegalną pieczęcią urzędową z godłem państwowym o treści: „R.C. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w K.” czym działał na szkodę interesu publicznego i prywatnego tj. przestępstwa z art. 231 § 1 w zw. z art. 12 k.k.

Sąd Rejonowy podkreślił, że zgodnie z art. 11 k.p.c. ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Sąd w rozpoznawanej sprawie był zatem związany ustaleniem, że pozwany nie był uprawniony do podejmowania czynności egzekucyjnych.

Sąd Rejonowy stwierdził, że pobieranie opłat egzekucyjnych jest czynnością egzekucyjną. Pozwany nie będąc uprawniony do podejmowania czynności egzekucyjnych nie był też uprawniony do pobierania opłat egzekucyjnych. Pozwany

wykonywał czynności egzekucyjne bez złożonego ślubowania. Czynności egzekucyjne komornik może zaś wykonywać dopiero po złożeniu ślubowania, co wynika wprost z art. 14 ust. 4 u.k.s.e. Artykuł 13 ust. 1 tej ustawy stanowi, że komornik jest obowiązany w terminie miesięcznym od objęcia kancelarii powiadomić o tym Ministra Sprawiedliwości, który zawiadamia właściwego prezesa Sądu Apelacyjnego, a ten w terminie 14 dni odbiera ślubowanie od komornika. Pozwany R.C. nie zawiadomił z terminie Ministra Sprawiedliwości o objęciu kancelarii i nie złożył ślubowania przed Prezesem Sądu Apelacyjnego. Nie mógł zatem podejmować czynności egzekucyjnych. Dłużnicy nie wiedzieli, że pozwany nie był uprawniony do pobierania opłat egzekucyjnych.

W ocenie Sądu pierwszej instancji pozwany bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową względem powoda. Korzyścią majątkową jaką uzyskał pozwany bez podstawy prawnej są pobrane przez niego opłaty egzekucyjne w postępowaniach egzekucyjnych szczegółowo wykazanych w dokumentach, które nie były kwestionowane przez żadną ze stron

Wyrokiem z 6 października 2021 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu, na skutek apelacji pozwanego, zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że powództwo oddalił. Oceniał, że Sąd Rejonowy prawidłowo ustalił stan faktyczny sprawy, ustalenia te podzielił i uznał za własne. Sąd Okręgowy stwierdził, że powód nie wykazał aby podejmował czynności mające na celu „konwalidację” nieważnych czynności egzekucyjnych podjętych przez pozwanego przed złożeniem ślubowania lub te czynności pozwanego były uchylane przez Sąd sprawujący nadzór nad działalnością komornika. Powód przedłożył tylko jedno postanowienie Sądu Rejonowego w K.z 6 lutego 2012 r., uchylające czynności pozwanego dokonane w postępowaniu egzekucyjnym Km [...] /2011, polegające na zajęciu wynagrodzenia za pracę oraz wierzytelności z tytułu zasiłku chorobowego. Było to niewystarczające, aby uznać za wiarygodne twierdzenia powoda o ponownym podejmowaniu przez niego czynności egzekucyjnych w miejsce czynności dokonanych przez pozwanego we wszystkich sprawach. Powód nie wykazał także czy i w jakiej wysokości opłaty egzekucyjne pobrał pozwany oraz jakie dalsze czynności - skutecznie prawnie - podjął powód.

Sąd Okręgowy uznał, że nie można podzielić poglądu Sądu pierwszej instancji, aby pozwany wzbogacił się w wyniku pobrania opłat egzekucyjnych kosztem powoda. Przesłankami powstania zobowiązania z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia jest uzyskanie korzyści majątkowej (wzbogacenie), osiągnięcie korzyści kosztem majątku innej osoby (zubożenie), związek między wzbogaceniem aubożeniem oraz uzyskanie korzyści bez podstawy prawnej. Wzbogacenie jednej osoby jest następstwem zubożenia innej osoby. Istnieje więc współzależność między uzyskaniem korzyści majątkowej przez wzbogaconego, a doznaniem uszczerbku przez zubożonego, wyrażająca się przede wszystkim w tym, że zarówno korzyść, jak i uszczerbek są wynikiem tego samego zdarzenia. Współzależność ta nie może być utożsamiana ze związkiem przyczynowym jako przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej.

O ile w związku z nieważnymi czynnościami egzekucyjnymi, w wyniku których pozwany pobrał opłaty egzekucyjne od wyegzekwowanych należności bądź zaliczki na wydatki, pozwany wzbogacił się bez podstawy prawnej, to jednak wzbogacenie to nastąpiło nie kosztem majątku powoda, lecz kosztem majątku egzekwowanych dłużników, bądź wierzycieli. Powód nie został zubożony w wyniku działań pozwanego, skoro przed 14 listopada 2011 r. nie przysługiwało mu żadne uprawnienie do pobierania opłat egzekucyjnych bądź zaliczek na wydatki. Powód wówczas nie był jeszcze zastępcą komornika Z.L. Okoliczność, że powód ponawiał nieważne czynności egzekucyjne dokonane przez pozwanego, nie została zaś w sposób jednoznaczny i szczegółowy wykazana. Nie wykazano też by podejmowane przez powoda czynności były zgodne z przepisami prawa i prawnie skuteczne. Nie zachodzi w tych okolicznościach swego rodzaju ciągłość procesowa lub następstwo prawne pomiędzy pozwanym a powodem, skoro wykonywali oni swoje czynności w sposób od siebie niezależny, w różnym czasie i na różnych podstawach prawnych ze względu na brak statusu komornika sądowego po stronie pozwanego.

Sąd Okręgowy stwierdził, że nie został wykazany fakt poniesienia przez powoda uszczerbku majątkowego w wyniku dokonanych przez pozwanego czynności egzekucyjnych, skoro pozwany został uniewinniony od zarzutu przywłaszczenia kwoty 29 743,26 zł na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego [...] z 1 czerwca 2015 r. Natomiast z protokołu ustalenia stanu kasy na

dzień 14 listopada 2011 r. wynika, że w kasie na ten dzień znajdowała się kwota 44 279,17 zł. Zgodnie zaś z protokołem z 16 stycznia 2012 r., po uiszczeniu przez pozwanego dodatkowej kwoty 30 000 zł stwierdzono, że brak jest w kasie jakiegokolwiek niedoboru. Również te okoliczności przemawiają za tym, że powód nie został zubożony lub poszkodowany w wyniku działań pozwanego. Powód wprawdzie podnosił, że powyższe protokoły dokumentują stan kasy, podczas gdy on dochodzi należności tytułem pobranych opłat egzekucyjnych, to jednak jeśli uznać, iż dochody i wydatki kancelarii komorniczej pozwanego na dzień 14 listopada 2011 r. bilansowały się, to brak podstaw do przyjęcia, aby powód doznał w tym zakresie jakiegoś uszczerbku majątkowego, który podlega kompensacie na podstawie o przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu lub odpowiedzialności deliktowej.

Powód w skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie prawa materialnego, art. 6 k.c. w zw. z art. 233 k.p.c. i art. 759 § 1 k.p.c., art. 13 ust. 1 i 3 oraz 14 ust. 4 i art. 2 ust. 1 i 3 pkt. 1 i 43 u.k.s.e., art. 58 § 1 i art. 405 k.c. oraz naruszenie art. 405 k.c. w zw. z art. 49 ust. 3 i 63 ust. 3 i 4 u.k.s.e., a także naruszenie przepisów postępowania, art. 11 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c., art. 365 § 1 k.p.c., art. 759 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. w zw. z art. 229, art. 299, art. 271 § 1 k.p.c. i art. 405 k.c., art. 382 w zw. z art. 271, art. 244 § 1 i 2, art. 245 k.p.c. i art. 405 k.c. oraz art. 382 w zw. z art. 244 § 1 i 2, art. 759 § 1 k.p.c., art. 43 i 63 ust. 3 i 4 u.k.s.e. i art. 405 k.c. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 63.097,28 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Okręgowy podzielił ocenę Sądu pierwszej instancji, że pozwany R.C. nie uzyskał statusu komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w K. z uwagi na ustalone w sprawie okoliczności dotyczące objęcia przez niego tego urzędu. Stwierdził także, że czynności egzekucyjne podejmowane przez pozwanego były nieważne. Nie budzi zatem wątpliwości, że w ocenie Sądów obu instancji pozwany nie był uprawniony do pobierania opłat egzekucyjnych w sprawach, w których podjął czynności jako komornik sądowy. Sąd Okręgowy nie

podzielił jednak stanowiska Sądu pierwszej instancji, który uznał, że istnieje podstawa do zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda kwoty odpowiadającej wysokości opłat egzekucyjnych nienależnie pobranych przez pozwanego. Wskazał, że za taką oceną przemawia niewykazanie przez powoda, iż podjął czynności mające na celu „konwalidację” nieważnych czynności egzekucyjnych prowadzonych przez pozwanego oraz brak wzbogacenia pozwanego kosztem majątku powoda. Stanowisko Sądu drugiej instancji w tym zakresie zostało zasadnie zakwestionowane w skardze kasacyjnej powoda.

Sąd Okręgowy stwierdził, że ustalenia wskazujące, iż powód podejmował na nowo czynności egzekucyjne, których wcześniej dokonał pozwany, np. ponownie dokonywał zajęcia wyegzekwowanych już wierzytelności, nie było skuteczną metodą konwalidowania wadliwych czynności egzekucyjnych pozwanego. Uznał, że czynności pozwanego powinny być uchylone przez powoda lub sąd i powód powinien dokonać zwrotu pobranych opłat egzekucyjnych, a następnie dokonać czynności ponownie. Sąd Okręgowy nie podważył zatem potrzeby ponownego dokonania przeprowadzonych wcześniej wadliwie czynności egzekucyjnych, co zgodnie z poczynionymi w sprawie ustaleniami powód zrobił po objęciu stanowiska zastępcy komornika, lecz zasadność dokonania tych czynności uzależnił od uprzedniego zwrotu pobranych przez pozwanego opłat egzekucyjnych. Nie wyjaśnił jednak w jaki sposób powód miałby zwrócić pobrane przez pozwanego opłaty egzekucyjne, w sytuacji, gdy te środki nie znajdowały się już w jego dyspozycji, gdyż zatrzymał je pozwany. W praktyce powód musiałby zwrócić opłaty egzekucyjne z własnych środków, do czego nie był zobowiązany.

Nieuzasadnione było również stanowisko Sądu Okręgowego, że powód nie został zubożony w wyniku działań pozwanego, który uzyskał wzbogacenie w postaci opłat egzekucyjnych pobranych bez podstawy prawnej. Skoro Sąd Okręgowy uznał czynności egzekucyjne pozwanego za nieważne, to w konsekwencji podstawę do pobrania opłat egzekucyjnych mogły stanowić jedynie prawidłowo przeprowadzone czynności egzekucyjne, których dokonał dopiero powód. Jako zastępca komornika powód był uprawniony do pobrania opłat należnych za przeprowadzone przez niego czynności egzekucyjne. W sytuacji, gdy opłaty te zostały już uiszczone przez zobowiązane do tego strony postępowań egzekucyjnych, prowadzonych zgodnie

z przepisami dopiero przez powoda, to brak było podstaw do ponownego pobrania tych opłat z ich przeznaczeniem na należne powodowi wynagrodzenie. Należy zatem przyjąć, że działanie pozwanego, który pobrał opłaty egzekucyjne nie mając do tego podstaw i w ten sposób uzyskał nienależnie wzbogacenie, pozbawiło powoda możliwości uzyskania należnych mu opłat egzekucyjnych, a tym samym spowodowało jego zubożenie.

Nieuzasadnione było również stwierdzenie Sądu Okręgowego, że „dochody i wydatki kancelarii pozwanego na dzień 14 listopada 2011 r. bilansowały się” i z tego względu powód nie doznał uszczerbku majątkowego, który podlega kompensacie na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu lub odpowiedzialności deliktowej. To stwierdzenie nie zostało poprzedzone wyjaśnieniem, na jakiej podstawie zostały uzyskane środki pieniężne w wysokości 44279, 17 zł, znajdujące się w kasie na dzień 14 listopada 2011 r. i wpłacona później przez pozwanego kwota 30000 zł. Wobec stanowiska powoda, który podnosił, że stan kasy dotyczy zaliczek na wydatki, a przedmiotem powództwa były nienależnie pobrane opłaty egzekucyjne, stanowiące odrębną pozycję kosztów egzekucyjnych, samo odwołanie się przez Sąd Okręgowy do stanu środków pieniężnych w kasie nie było wystarczające do uznania, że powód nie doznał uszczerbku majątkowego w wyniku działań pozwanego.

Z tych względów skarga kasacyjna była uzasadniona i zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.